

УДК 347. 211: 347. 77. 028 /.779

**ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ТЕХНІЧНА ЕКСПЕРТИЗА СОРТІВ РОСЛИН -
ОСНОВА СУЧАСНОГО РОСЛИННИЦТВА**

В.В. Волкодав, член-кореспондент УААН
Державна служба з охорони прав на сорти рослин
О. В. Захарчук, кандидат економічних наук,
М.Ю. Климович, старший науковий співробітник
Український інститут експертизи сортів рослин

Задоволення зростаючих потреб людства в продовольстві з обмеженням матеріальних ресурсів та збільшенням обсягів його виробництва примусило провідні країни світу визнати права селекціонерів на сорти рослин як об'єкти інтелектуальної власності. Приймається Міжнародна конвенція з охорони нових сортів рослин (далі - Конвенція) і створюється Міжнародний союз з охорони нових сортів рослин (УПОВ). Основною діяльністю останнього є сприяння розвитку співробітництва між державами у сфері охорони прав на сорти рослин і створення гармонізованих законодавчих актів для ведення успішної міжнародної торгівлі насінням та садивним матеріалом.

Світовий досвід довів важливість основних принципів, закладених у Конвенції, та необхідність подальшого її удосконалення.

Останні зміни і доповнення до тексту Конвенції були внесені у 1991р. Вперше передбачено розповсюдження правового захисту на всі роди і види культурних рослин, збільшено строк охорони сортів, обґрунтованіше викладено об'єм прав селекціонерів, уточнені окремі терміни та поняття.

Враховуючи надзвичайно важливу роль сортів рослин у зростанні виробництва продукції рослинництва і забезпеченні продовольчої безпеки держави, Україна в 1995 р. приєдналася до Конвенції УПОВ у редакції Акта 1978 р.

Приєднання до Акта 1991 р. на той час було неможливим у зв'язку з тим, що Закон України "Про охорону прав на сорти рослин", прийнятий у 1993 р., не відповідав вимогам Європейського Союзу (ЄС), а зазначена Конвенція набрала чинності лише з 24 квітня 1998 р. після ратифікації її п'ятьма країнами-членами УПОВ. Однак, інтеграція до ЄС, а також вступ до Світової організації торгівлі (СОТ) потребують приєднання України до Конвенції УПОВ у редакції 1991 р.

Сучасна внутрішня та зовнішня державна політика з інтелектуальної власності на сорти рослин є пріоритетним завданням кожної розвинутої країни світу. Здійснення її в Україні покладено на Державну службу з охорони прав на сорти рослин (Держсортслужба), яка є урядовою організацією нового типу, що функціонально забезпечує ринкову направленість діяльності Міністерства аграрної політики та інших органів центральної виконавчої влади з лісового та комунального господарства.

Держсортслужба - єдиний орган у системі Міністерства, який видає від імені держави охоронні документи, що засвідчують майнові і немайнові права на інтелектуальну власність та авторство на нові сорти рослин, створених науково-дослідними установами УААН, НАНУ, приватними особами та країнами світу.

На першому етапі реорганізації закладів експертизи зусилля Державної служби з охорони прав на сорти рослин були спрямовані на формування нормативно-правової бази для забезпечення її діяльності в цілому (рис.1). Питання захисту прав на сорти рослин, як об'єктів інтелектуальної власності, пріоритетна сфера адаптації вітчизняних нормативно-правових актів до законодавства Європейського Союзу. Тому саме державне сортовипробування та проведення експертизи сортів рослин є невід'ємною частиною продовження селекційного процесу, через яке проходять тисячі сортів сотень видів культур, які забезпечують сировинну і харчову безпеку держави.

Робота зосереджувалася на забезпеченні наукової діяльності закладів експертизи. Вивчення та визначення спроможності сортів сільськогосподарських культур, придатних для поширення в Україні у 2004 р., здійснюється в обласних державних центрах експертизи сортів рослин, сортодослідних станціях, філіалі Українського інституту експертизи сортів рослин.

Озимі та ярі зернові, зернобобові, круп'яні культури цього року випробовувалися у 25 центрах експертизи згідно з методикою державного випробування. Усього в 2004 р. вивчалось 1509 сортів та гібридів.

Українським інститутом експертизи сортів рослин складена Державна науково-дослідна програма з технологічної та біохімічної оцінки сортів рослин на 2004 рік. Проведена оцінка 1453 зразків сортів рослин першого року випробування за технологічними та біохімічними показниками якості.

Оцінено також 148 зразків сортів рослин, вперше внесених до науково-дослідної програми державного випробування на 2004 р. Це зразки, надані заявниками зернових колосових, круп'яних, олійних культур та кукурудзи на зерно.

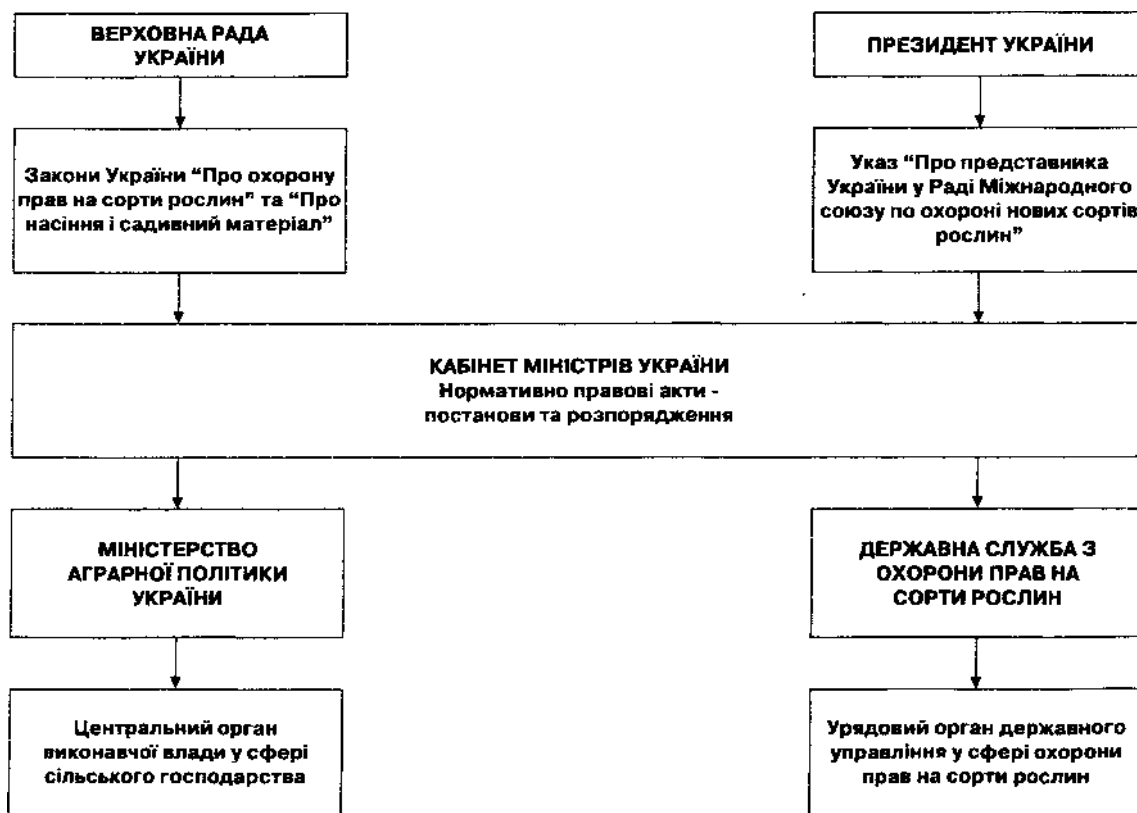

Рис. 1. Державне управління у сфері охорони інтелектуальної власності на сорти рослин

Для визначення характеристик нових сортів рослин за показниками вирізняльності, однорідності та стабільності (ВОС) їхніх морфологічних ознак було включено до державної експертизи 418 сортів та гібридів сільськогосподарських культур.

За останні роки, не дивлячись на значне погіршення фінансового забезпечення з державного бюджету, статутна діяльність Держсортслужби продовжує забезпечуватись на належному рівні. Так, в умовах загальної економічної кризи було знайдено вихід із скрутної економічної ситуації в залученні позабюджетних коштів від реалізації сортового насіння сільськогосподарських культур та надання послуг населенню системою державного сортопробування. За рахунок позабюджетних коштів на випробування та охорону сортів рослин лише за 9 місяців 2004 р. було направлено 30,3 млн грн (2003 р. мав 30,6 млн грн), що складає 71 відсоток від суми, затвердженої в кошторисі на 2004 р.

Залучення власних позабюджетних коштів для забезпечення сортопробування дає змогу не тільки задовольнити першочергові потреби державної системи охорони прав на сорти рослин, а також заощаджувати кошти на придбання необхідного обладнання, техніки і транспортних засобів, проведення капітального ремонту та капітального будівництва.

На жаль, результати придбання та оновлення техніки за 9 місяців 2004 р. виявилися незадовільними. Обласними центрами експертизи сортів рослин та сортодослідними станціями придбано основних засобів на 5,1 млн грн від 8,5 млн грн, закладених у кошторисі Державної служби з охорони прав на сорти рослин. Це становить лише 60% суми, затвердженої кошторисом.

Найбільшу кількість коштів на придбання обладнання та предметів довгострокового користування вклали Кіровоградська, Іллінецька державні сортодослідні станції, Київський філіал Українського інституту експертизи сортів рослин та Вінницький державний центр експертизи сортів рослин. Ні однієї гривні не витрачено на зазначені цілі Івано-Франківським, Сумським, Тернопільським державними обласними центрами експертизи сортів рослин і Березанською державною сортодослідною станцією.

Більшості сортодослідних станцій слід звернути увагу на їхній незадовільний фінансовий стан, зумовлений внутрішніми причинами, зокрема, неадекватним реагуванням персоналу на динамічні зміни навколишнього економічного середовища. Тому оцінка сучасного стану підприємства і встановлення основних факторів, що його зумовили, є першочерговим та визначальним етапом антикризового управління.

Відповідно до Закону України "Про охорону прав на сорти рослин", постанов Кабінету Міністрів України "Про затвердження Положення

про Державну службу з охорони прав на сорти рослин" та "Про заходи щодо реалізації Закону України "Про охорону прав на сорти рослин" на Держсортслужбу і її систему покладено реалізацію державної політики у сфері охорони прав на сорти рослин, державний контроль за набуттям, здійсненням та захистом прав на сорти рослин, організацію та реалізацію державного випробування сортів рослин з метою визначення придатності їх до поширення в Україні, а також партнерство у проведенні науково-технічної, технологічної та інноваційної політик, впровадження досягнень науки і передового досвіду в галузях промислового виробництва, охорони прав на сорти рослин та поширення їх в Україні (рис. 2). А це, у свою чергу, потребує значних фінансових ресурсів. Тому для розробки проекту Державного бюджету України на 2005 р. Держсортслужбою підготовлено обґрунтовані розрахунки бюджетного запиту, який передано Мінагрополітики. Відповідно до основних завдань подані пропозиції щодо загального та спеціального фонду споживання коштів мережею.

Зрозуміло, що закладено певне зростання їх обсягів. Бюджетним запитом на 2005 р. по загальному фонду передбачається збільшення видатків на оплату праці, відрядження, придбання предметів постачання і матеріалів, оплату комунальних послуг.

Проте низькі обсяги реального фінансування із загального фонду державного бюджету сприяли тому, що єдиним джерелом фінансових ресурсів для державної системи охорони прав на сорти рослин є все-таки надходження від реалізації побічної продукції науково-виробничої діяльності закладів експертизи. Ресурси вказаного джерела спрямовуються на покриття дефіциту фінансування із загального фонду і забезпечення розширеного відтворення науково-виробничої діяльності закладів експертизи.

Бюджетним запитом на 2005 р. передбачено збільшення видатків із спеціального фонду до 51,4 млн грн, або на 23,3% більше проти очікуваних видатків 2004 р. Затвердження вказаної суми дасть можливість системі забезпечувати виконання державної програми випробування сортів рослин.

Пріоритетним є також підвищення науково-методичного рівня роботи обласних державних центрів експертизи сортів рослин, Українського інституту експертизи сортів рослин, лабораторій та провідних експертів.

У зв'язку з майбутнім вступом України до Світової організації торгівлі потрібно значно розширити перелік родів і видів, на які видається декларативний патент, та спростити державну реєстрацію сортів рослин і прав на них.

Тому, вважаємо, процеси реорганізації закладів експертизи неодмінно мусять продовжуватись у напрямі створення регіональних

Рис.2. Державна система охорони прав на сорти рослин

центрів проведення сортовипробування та експертизи сортів рослин з наступним виведенням їх у державні госпрозрахункові.

Використана література:

1. Міжнародна конвенція з охорони прав на сорти рослин від грудня 1961 р., переглянута у Женеві 10 листопада 1972 р., 23 жовтня 1978 р. та 19 березня 1991 р.// UPOV Publication. - Женева, 1997. -№ 221 (R) -26 с.
2. Закон України "Про охорону прав на сорти рослин" (в редакції від 17 січня 2002 р. № 2986-III)//Відомості Верховної Ради України. - 2002. -№ 23. -Ст. 218.
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 1 червня 2002 р. № 714 "Про утворення державної служби з охорони прав на сорти рослин та Українського інституту експертизи сортів рослин" //Офіційний вісн. України № 23 - 2002. - С. 25.
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2002 р. № 1182 "Про затвердження Положення про Державну службу з охорони прав на сорти рослин" // Офіційний вісн. України № 34 - 2002. -С. 132-136.
5. Аналіз виробничо-фінансової діяльності державних сортодослідних станцій Державної служби з охорони прав на сорти рослин за 2003 рік: За ред. В. О. Завалевської, О. В. Захарчука та ін. - К.: ТОВ "Алефа", 2004 -58 с.

УДК 347.211:347.77.028/779

Волкодав В.В., Захарчук О.В., Климович М.Ю. Державна науково-технічна експертиза сортів рослин - основа сучасного рослинництва//Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин. - 2005. - №1. -С. 5-12.

У статті обґрунтовано важливість створення Державної служби з охорони прав на сорти рослин, як урядового органу державного управління у сфері охорони прав на сорти рослин, її стратегічні завдання та шляхи розвитку. Зформовані основні засади реалізації національної політики у сфері охорони прав на сорти рослин відповідно до міжнародних вимог.

Ключові слова: охорона прав на сорти рослин, господарська придатність сортів, інтелектуальна власність, фінансове забезпечення, науково-технічна експертиза, заклади експертизи.

УДК 347.211:347.77.028/779

Волкодав В.В., Захарчук А.В., Климович Н.Ю. Государственная научно-техническая экспертиза сортов растений - основа современного растениеводства//Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин. - 2005. - № 1. С. 5-12.

В статье обосновано важность создания Государственной службы по охране прав на сорта растений, как правительственного органа государственного управления в сфере охраны прав на сорта растений, её стратегические задания и пути развития. Сформированы основные принципы реализации национальной политики в сфере охраны прав на сорта растений согласно международным требованиям.

УДК 347.211:347.77.028/779

Volkodav V, Zakharchuk O., Klimovich M. The state scientific plant variety examination is the basis of modern plant growing //Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин. - 2005. - № 1. С. 5-12.

In the article the importance of the creation of the State Service on Right Protection for Plant Varieties as Governmental body of the state management in the sphere of right protection for plant varieties was grounded, as well as strategic tasks and ways for development of this Service. The main principles for the realization of the national policy in the sphere of the right protection for plant varieties according to the international requirements are formed.